

บทที่ 4

องค์กรของรัฐในความสัมพันธ์ กับต่างประเทศ

รัฐก็เช่นเดียวกับบุคคลซึ่งเมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมนานาชาติ ก็ย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ติดต่อกัน โดยเฉพาะในสภาวะสันติ (ไม่มีสงคราม) การติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น รัฐจะต้องกระทำโดยผ่านองค์กรซึ่งเป็นตัวแทนในการติดต่อและแสดงเจตนาของรัฐ ซึ่งอาจแยกออกเป็น

1. องค์กรภายใน
2. องค์กรภายนอก

1. องค์กรภายใน ประกอบด้วยประมุขของรัฐและรัฐมนตรีต่างประเทศ

ประมุขของรัฐ

กฎหมายระหว่างประเทศถือว่าประมุขของรัฐเป็นองค์กรสูงสุดในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ แต่ความวิวัฒนาการทางการเมืองก่อให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนในการติดต่อ ทำให้ประมุขของรัฐต้องมอบอำนาจบางอย่างให้แก่องค์กรอื่นไปกระทำแทน แต่ก็ยังกระทำในนามประมุขของรัฐเช่นกัน ผู้ที่ดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐ Verdross มีความเห็นว่า ประมุขของรัฐจะต้องเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริง ถ้าอยู่ใต้บังคับการของบุคคลอื่น บุคคลผู้อยู่ในอำนาจอันแท้จริงจึงจะถือว่าเป็นประมุขของรัฐ เช่นการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์

เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้มีอำนาจในทางปฏิบัติเหนือกว่าประมุขของรัฐ แต่นักกฎหมายส่วนใหญ่ไม่ยอมรับความเห็นดังกล่าว ถือว่าประมุขของรัฐจะมีอำนาจแท้จริงหรือไม่สำคัญ ถ้าการแต่งตั้งประมุขของรัฐถูกต้องตามกฎหมายภายใน (กฎหมายรัฐธรรมนูญ) ก็ถือว่าเป็นประมุขของรัฐที่แท้จริง ประมุขของรัฐอาจจะเป็นบุคคลเดียว เช่น กษัตริย์ หรือประธานาธิบดี หรือคณะบุคคล เช่น คณะมนตรีสหพันธ์ของสวิสเซอร์แลนด์ และคณะบริหารของรัฐธรรมนูญรีพับลิคที่สามของฝรั่งเศส ในประวัติศาสตร์เคยปรากฏว่าบุคคลคนเดียวเป็นประมุขของหลายรัฐในรูปของ personal union (เนเธอร์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก จาก ค.ศ. 1815-1890) ปรัสเซียและเนอชาเทล จาก ค.ศ. 1707-1857) ปัจจุบัน personal union ได้หมดสิ้นไปแล้วในระบบเผด็จการหรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือแม้แต่วาระบบการปกครองแบบประธานาธิบดี ประมุขของรัฐมีอำนาจมากในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ แต่ในระบบการปกครองแบบรัฐสภา อำนาจของประมุขของรัฐในด้านนี้ลดน้อยไปเพราะต้องกระทำโดยผ่านทางคณะรัฐมนตรี

ก่อน ค.ศ. 1789 และต้นศตวรรษที่ 19 ประมุขของรัฐยังเป็นผู้กระทำการติดต่อกับต่างประเทศ เจรจาและลงนามในสนธิสัญญาด้วยตนเองหลักดังกล่าวในปัจจุบันได้หมดสิ้นไปแล้ว รัฐธรรมนูญของประเทศส่วนใหญ่ได้มอบหน้าที่ให้ประมุขของรัฐ เพียงแต่ให้สัตยาบันสนธิสัญญาเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นในกรณีที่มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ซึ่งอาจจะส่งผลถึงความมั่นคงระหว่างประเทศประมุขของรัฐก็อาจจะเข้าร่วมในการเจรจาและลงนามในสนธิสัญญาด้วยตนเองได้ ประธานาธิบดีวิลสัน ของสหรัฐฯ ได้เคยเดินทางมาประชุมที่ฝรั่งเศสเพื่อพิจารณาและลงนามสนธิสัญญาแวร์ซายส์และกติกาสันนิบาตชาติ ฮิตเลอร์ในฐานะประมุขของรัฐได้ลงนามในข้อตกลงมุนิค 29 สิงหาคม ค.ศ. 1938 ประธานาธิบดีโรสเวลต์ ลงนามในกฎบัตรแอตแลนติก ค.ศ. 1941 ข้อตกลงเตหะราน ค.ศ. 1943 ประธานาธิบดีทรูแมนเคยลงนามในข้อตกลงปอสตามต์ ค.ศ. 1945 ประธานาธิบดีเดอโกลด์ ฝรั่งเศส เคยลงนามในสนธิสัญญาความร่วมมือระหว่างฝรั่งเศส-เยอรมัน ปี 1963

เนื่องจากประมุขของรัฐเป็นผู้แทนของรัฐในการติดต่อกับต่างประเทศ ฉะนั้นกิจการต่าง ๆ ที่ประมุขของรัฐกระทำ จึงผูกพันความรับผิดชอบของรัฐ ในกรณีที่เกิดการปฏิวัติซึ่งมีผลให้ต้องเปลี่ยนตัวประมุขของรัฐใหม่ ประมุขคนใหม่ก็ทำหน้าที่แทนคนเก่า และปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศต่อไป โดยปกติ แต่ทั้งนี้รัฐต่างประเทศจะต้องรับรองรัฐบาลใหม่ด้วย ซึ่งธรรมเนียมของรัฐต่าง ๆ ก็ย่อมจะพิจารณาให้การรับรอง ถ้าเห็นว่ารัฐบาลใหม่มีเสถียรภาพมั่นคง เพราะถือว่าการปฏิวัติเป็นกิจการภายในของรัฐนั่นเอง

ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีความสำคัญสูงสุดในการติดต่อกับต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศจึงกำหนดให้ประมุขของรัฐได้รับสิทธิพิเศษ ได้รับการให้เกียรติและต้อนรับในกรณีเดินทางไปรัฐอื่น สิทธิพิเศษที่ประมุขของรัฐได้รับโดยถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ได้แก่

- ก. สิทธิละเมิดมิได้
- ข. สิทธิได้รับการยกเว้นในทางศาล

ก. สิทธิละเมิดมิได้ ประมุขของรัฐเมื่อเดินทางไปต่างประเทศ ย่อมต้องได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติ และต้องได้รับการอารักขาความปลอดภัยเป็นพิเศษจากรัฐที่เดินทางไป กฎหมายอาญาของประเทศส่วนใหญ่มักจะกำหนดโทษหนักเป็นพิเศษกรณีที่มีการกระทำผิดทางอาญาหรือดูหมิ่นสภประมาทประมุขของรัฐ แม้ว่าจะเป็นการกระทำของสื่อมวลชนก็ตาม ประมวลกฎหมายอาญาของไทย มาตรา 132 บัญญัติว่า ผู้ใดฆ่าหรือพยายามฆ่าประมุขของรัฐต่างประเทศ ต้องระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ในกรณีที่ประมุขของรัฐเดินทางไปอย่างลับ ๆ ถ้ารัฐที่เดินทางทราบ ก็มีหน้าที่จะต้องให้ความอารักขาอย่างเข้มแข็งเช่นกัน แต่ไม่จำเป็นต้องจัดการต้อนรับอย่างเป็นทางการ.

ข. สิทธิได้รับการยกเว้นในทางศาล คู่คุ้มครองประมุขของรัฐให้พ้นความรับผิดชอบทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ไม่ว่าจะกระทำตามหน้าที่หรือในฐานะส่วนตัวก็ตาม จะฟ้องร้องประมุขของรัฐในศาลของประเทศที่เดินทางไปไม่ได้ แต่ประมุขของรัฐมีสิทธิที่จะเป็นโจทก์ในศาลต่างประเทศได้ ศาล

ของสหรัฐฯ ในคดี Sapphire ได้ตัดสินยอมรับสิทธิของประมุขของรัฐในฐานะ เป็นโจทก์ในศาลต่างประเทศ กษัตริย์ที่ไร้บัลลังก์ไม่อาจจะอ้างสิทธิคุ้มครอง ในทางศาลได้ ศาลฝรั่งเศสได้เคยตัดสินในปี ค.ศ. 1963 กรณีกษัตริย์ฟารุค แห่งอียิปต์ได้ถูกฟ้องเรียกหนี้สินซึ่งได้ทำขึ้นขณะยังเป็นกษัตริย์อยู่

ในระยะหลังได้มีความโน้มเอียงที่จะจำกัดสิทธิคุ้มครองในทาง ศาลของประมุขของรัฐในทางอาญา ดังจะเห็นได้จากสนธิสัญญาแวร์ซายส์ มาตรา 227 พยายามจะลงโทษพระเจ้าไกเซอร์ ประมุขของเยอรมัน และศาล ทหารนูเลมเบอร์ก ในปี ค.ศ. 1946 ก็ไม่ยอมยกเว้นโทษให้แก่ผู้แทนของรัฐ ในกรณีการกระทำฆาตกรรมละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ

ถึงแม้ว่าประมุขของรัฐจะได้รับสิทธิในการคุ้มครองอย่างกว้างขวาง ก็ตามแต่หลักกฎหมายระหว่างประเทศก็ยังเห็นว่า ประมุขของรัฐขณะอยู่ต่าง ประเทศสามารถจะทำกิจการตามหน้าที่ได้ เช่นการแต่งตั้งหรือออกกฎข้อบังคับ แต่ไม่สามารถกระทำกิจการที่ขัดต่อหลักการหรือจารีตประเพณีของประเทศ ที่ตนเดินทางไป ในปี ค.ศ. 1878 พระเจ้าซาร์แห่งอิหร่านขณะเสด็จเยือน อังกฤษ มีความประสงค์จะประหารชีวิตผู้ติดตาม แต่ได้ถูกอังกฤษคัดค้าน นอกจากนี้ประมุขของรัฐยังมีสิทธิติดต่อสื่อสารกับประเทศของตนโดยอิสระ และต้องได้รับความสะดวกในการสื่อสารด้วย ในด้านภาษีอากร ประมุขของ รัฐได้รับสิทธิการยกเว้นภาษีทางตรงและทางอ้อม เว้นแต่จะมีข้อห้ามทรัพย์สิน ในต่างประเทศก็ย่อมจะต้องเสียภาษีตามกฎหมายของรัฐนั้น

รัฐมนตรีต่างประเทศ

รัฐมนตรีต่างประเทศ องค์กรภายในที่สำคัญที่สุดในการติดต่อกับ ต่างประเทศได้แก่กระทรวงต่างประเทศซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐ มนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศในปัจจุบันเนื่องจากผลประโยชน์ของประเทศ ผูกพันอยู่กับการเจรจาติดต่อกับประเทศต่าง ๆ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ประเทศจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในคณะรัฐมนตรี เพราะการติดต่อกับ ต่างประเทศจะต้องกระทำโดยผ่านกระทรวงการต่างประเทศ มิได้กระทำ ติดต่อกับทางประมุขของประเทศโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ

จึงเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศและควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของผู้แทน
ทางการทูตในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการทำ
สนธิสัญญาโดยเฉพาะการทำสนธิสัญญาที่ทำตามแบบย่อซึ่งไม่จำเป็นต้องได้
รับการให้สัตยาบันโดยปกติ การทำสนธิสัญญาจะต้องผ่านการพิจารณาเบื้องต้น
อย่างรอบคอบจากรัฐมนตรีต่างประเทศ ซึ่งอาจจะเป็นผู้ทำการเจรจาเองหรือ
กำหนดหลักการในสนธิสัญญาให้ผู้แทนทางการทูตของตนไปกระทำแทน ศาล
ปกครองของฝรั่งเศส เคยพิจารณาว่ารัฐมนตรีว่าการต่างประเทศมีอำนาจใน
การตีความในสนธิสัญญาแต่ผู้เดียว นอกจากนี้ผู้แทนทางการทูตระดับอุปทูต
จะต้องมอบสาส์นตราตั้งต่อรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศที่ตนไปประจำ

นับแต่สิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 บทบาทของรัฐมนตรีต่างประเทศ
ในการติดต่อกับต่างประเทศได้เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการประชุมระหว่าง
ประเทศ ซึ่งประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของประเทศ
ต่าง ๆ โดยตรง แทนที่จะมอบหน้าที่ให้ผู้แทนทางการทูตของตนเป็นผู้ดำเนินการ
สัญญาสันติภาพ ปีค.ศ. 1946 ก็ได้ร่างโดยรัฐมนตรีต่างประเทศของมหาอำนาจ
ทั้ง 4 แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ระยะเวลาไม่กี่ปีมานี้ รัฐมนตรีอื่นนอกจากรัฐมนตรี
ต่างประเทศเริ่มจะมีบทบาทในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศมากขึ้น เนื่อง
จากปัญหาทางเศรษฐกิจเพิ่มความยุ่งยากซับซ้อน จึงต้องให้ผู้ชำนาญการพิเศษ
เป็นผู้พิจารณา รัฐมนตรีกระทรวงที่เกี่ยวข้องจึงได้รับมอบอำนาจหน้าที่ให้
กระทำในนามของรัฐในกิจการหน้าที่ของกระทรวงที่ตนรับผิดชอบ ดังจะเห็นได้
จากสนธิสัญญาบางฉบับ เช่นพิธีสารกรุงบรัสเซลส์ วันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ.
1953 ได้กำหนดให้มีการประชุมรัฐมนตรีว่าการคมนาคมของประเทศต่าง ๆ ใน
ยุโรป นอกจากนี้รัฐมนตรีกระทรวงการคลังยังเป็นผู้แทนของรัฐบาลในสภา
กองทุนการเงินระหว่างประเทศ

ในฐานะที่รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศมีความสำคัญในการติดต่อ
ระหว่างประเทศรองลงมาจากประมุขของรัฐ การกระทำของรัฐมนตรีต่าง-
ประเทศจึงผูกพันความรับผิดชอบของรัฐ เคยมีคดีระหว่างนอร์เวย์ กับเดนมาร์ก
เนื่องจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศนอร์เวย์ได้ประกาศด้วยวาจาว่า

รัฐบาลนอร์เวย์ไม่ขัดข้องในการที่จะมีการรับรองว่าเดนมาร์กมีอำนาจอธิปไตยเหนือ EASTERN GREENLAND และศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินเมื่อวันที่ 5 เมษายน 1933 ว่าการประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศนอร์เวย์ผูกพันความรับผิดชอบของนอร์เวย์และได้กล่าวว่า การประกาศที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศกระทำในนามของรัฐบาลของเขาต่อผู้แทนทางการทูตของรัฐต่างประเทศในกิจการซึ่งอยู่ในหน้าที่ของเขาผูกพันความรับผิดชอบของรัฐ

ในกรณีเดินทางไปต่างประเทศ รัฐมนตรีต่างประเทศย่อมได้รับสิทธิพิเศษเช่นเดียวกับประมุขของรัฐ ในทางประวัติศาสตร์ได้เคยมีการละเมิดสิทธิดังกล่าว เช่นเจ้าหน้าที่ประเทศกานา ได้จับกุมรัฐมนตรีต่างประเทศกินเนียร์ และผู้ติดตามที่สนามบิน Accra ในเดือนตุลาคม 1966 การจับกุมครั้งนี้ได้รับการประนามจากต่างประเทศว่าเป็นการกระทำเยี่ยงโจรสลัดและได้มีการจับกุมรัฐมนตรีต่างประเทศกินเนียร์อีกครั้งไว้เป็นตัวประกันในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1967 โดยเจ้าหน้าที่ของไอวอรีคอสท์ที่ Abidjan ซึ่งนับได้ว่าเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ

2. องค์การภายนอกของรัฐในการติดต่อกับต่างประเทศ ได้แก่ผู้แทนทางการทูตและกงสุล

ผู้แทนทางการทูต

การติดต่อระหว่างรัฐโดยทางผู้แทนทางการทูตมีมาแต่ในสมัยโบราณ ในสมัยกลาง (ค.ศ. 395-1453) ได้มีการส่งผู้แทนไปเพื่อเจรจาเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ ในศตวรรษที่ 15 นครรัฐต่าง ๆ ในอิตาลีได้มีการส่งผู้แทนไปประจำซึ่งกันและกันอย่างถาวร และสันตปาปาก็ได้ส่งสมณทูตไปประจำในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปทำให้การปฏิบัติดังกล่าวแพร่หลายและสถาบันทางการทูตเริ่มได้รับการรับรองอย่างจริงจังในศตวรรษที่ 17 ภายหลังสงครามอิตาลี ประเทศส่วนใหญ่ต่างก็ส่งทูตของตนไปประจำต่างประเทศอย่างถาวร

ข้อบัญญัติเกี่ยวกับผู้แทนทางการทูตในระยะเริ่มแรก ไม่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับ คองเกรส

กรุงเวียนนา 19 มีนาคม ค.ศ. 1815 และพิธีสาร Aix-la-Chapelle 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 1818 ได้วางกฎเกณฑ์ในเรื่องนี้เป็นครั้งแรกเป็นลายลักษณ์อักษรในปัจจุบัน ข้อบัญญัติเกี่ยวกับผู้แทนทางการทูตได้ถูกกำหนดอยู่ในอนุสัญญากรุงเวียนนาวันที่ 18 เมษายน 2504 ว่าด้วยความสัมพันธ์และความคุ้มกันทางการทูต ร่างโดยความอุปถัมภ์ขององค์การสหประชาชาติและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน 2507 ซึ่งไทยได้เข้าร่วม เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2504 และได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูตรองรับเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2527

สิทธิในการมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับต่างประเทศ ซึ่งหมายถึง สิทธิที่จะรับหรือส่งผู้แทนทางการทูตแต่รัฐมีสิทธิที่จะปฏิเสธในการส่งหรือรับทูตได้ รัฐอาจขอให้รัฐอื่นทำหน้าที่ทางการทูตให้หรืออาจจะส่งเอกสารโต้ตอบกัน โดยไม่ต้องส่งผู้แทนทางการทูตไปประจำได้ รัฐที่มีอิสระมีอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอก ย่อมมีสิทธิส่งหรือรับทูต รัฐได้อารักขาปราศจากสิทธิดังกล่าว เพราะรัฐผู้ให้ความอารักขาเป็นผู้กระทำแทนมลรัฐ ในสหพันธรัฐก็ไม่มีสิทธิเช่นเดียวกัน รัฐบาลกลางเป็นผู้กระทำแทน ยกเว้นในกรณีพิเศษถ้ารัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐอนุญาตให้กระทำได้ เช่นสหพันธรัฐเยอรมันในปี ค.ศ. 1871 และ 1919 รัฐสมาชิกของ real union ถูกตัดสิทธิดังกล่าวองค์การกลางเป็นผู้กระทำแทน เช่นเดียวกัน แต่ในทางตรงกันข้าม รัฐสมาชิกของสมาพันธรัฐ ยังมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ในการติดต่อกับต่างประเทศ นอกจากรัฐอิสระแล้ว สำนักवादิกัน ซึ่งมีสันตปาปาเป็นประมุข ก็ยังมีสิทธิส่งทูตไปประจำต่างประเทศได้ สิทธิดังกล่าวยังได้แก่ องค์การระหว่างประเทศ เช่น สันนิบาตชาติและสหประชาชาติด้วย

การแต่งตั้งผู้แทนทางการทูต กฎหมายภายในของแต่ละประเทศจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งและคุณสมบัติของผู้แทนทางการทูตของตน ซึ่งโดยปกติรัฐมนตรีต่างประเทศจะเป็นผู้กำหนดตัวบุคคล แต่ถ้าเป็นตำแหน่งระดับสูง เช่น เอกอัครราชทูต หรืออัครราชทูต ก็มักจะมอบหน้าที่ให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้อนุมัติก่อนที่จะแต่งตั้ง รัฐบาลที่ส่งทูตก็จะส่งรายชื่อ บุคคลที่ต้องการแต่งตั้งไปให้ประเทศที่ต้องการส่งไปให้ความเห็นชอบตอบรับเสียก่อน ถ้าประเทศที่รับทูตไม่เห็นชอบด้วย โดยถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จะแนะนำให้เปลี่ยนเป็นบุคคลอื่น ในกรณีผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบก, เรือ, อากาศรัฐผู้รับก็อาจเรียกร้องให้เสนอนามล่วงหน้า เพื่อรับความเห็นชอบของตนได้รัฐที่ปฏิเสธไม่ยอมรับไม่จำต้องชี้แจงเหตุผลในการปฏิเสธ มาตรา 4 อนุสัญญากรุงเวียนนา 1961 ระบุว่า รัฐมีสิทธิปฏิเสธ ที่จะรับหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูต ที่เห็นว่าไม่เหมาะสม และแม้ว่าจะได้รับในตอนแรก ในภายหลังก็อาจจะขอให้

เรียกตัวผู้แทนทางการทูตผู้หนึ่งผู้ใดกลับประเทศในเวลาใดก็ได้ เพราะถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่พึงปรารถนา ถ้ารัฐที่ส่งตัวไม่ยอมเรียกกลับในเวลาอันสมควรรัฐที่ทูตไปประจำอาจจะประกาศไม่ยอมรับอำนาจหน้าที่ของบุคคลนั้น และในกรณีที่น่าจะเป็นอาจจะทำการเนรเทศให้กลับประเทศได้

ในประวัติศาสตร์ปรากฏว่ามีการปฏิเสธไม่ยอมรับ หัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูตหลายครั้งอิตาลีปฏิเสธไม่ยอมรับอัครราชทูตอเมริกา M. Keilly ในปี ค.ศ. 1885 เพราะได้เคยแสดงความคิดเห็นไม่เห็นพ้อง ใน ค.ศ. 1871 กรณีที่อิตาลีผนวกสำนักวาติกัน รัฐบาลออสเตรีย-ฮังการีก็ได้ปฏิเสธ M. Keilly เช่นเดียวกัน ในปี ค.ศ. 1887 โดยอ้างว่าภรรยาของเขาเป็นยิว ในปี ค.ศ. 1937 รัฐบาลอียิปต์ปฏิเสธไม่ยอมรับ M. Parini ทูตอิตาลี ปี ค.ศ. 1939 รัฐบาลฝรั่งเศสปฏิเสธไม่ยอมรับทูตญี่ปุ่น M. Tani โดยกล่าวหาว่าได้เคยกล่าวโทษฝรั่งเศสว่าช่วยเหลือประเทศจีนในสงครามญี่ปุ่น-จีน

ผู้แทนทางการทูตจะถือว่าเข้ารับตำแหน่งเป็นทางการก็ต่อเมื่อได้มีการมอบสาส์นตราตั้ง ซึ่งหัวหน้าคณะทูตจะต้องนำไปยื่นให้แก่ประมุขของรัฐที่ตนไปประจำด้วยตนเองหรือเมื่อตนได้บอกกล่าวการมาถึงของตน และได้เสนอสำเนาที่ถูกต้องของสาส์นตราตั้งต่อกระทรวงต่างประเทศสำหรับอุปทูตสาส์นตราตั้งออกโดยรัฐมนตรีต่างประเทศและนำไปมอบให้แก่รัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐที่ตนไปประจำ การมอบสาส์นตราตั้งแก่ประมุขของรัฐ บางประเทศจัดเป็นพิธีการ เช่นในประเทศสเปนและในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของฝรั่งเศส หัวหน้าคณะทูตมีหน้าที่ปฏิบัติงาน ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ทั่วไปของผู้แทนทางการทูต แต่ในกรณีทำสนธิสัญญาจะต้องได้รับหนังสือมอบอำนาจให้เป็นพิเศษต่างหาก

เมื่อเกิดการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างรัฐหรือโดยเจตนาที่จะไม่รับรองรัฐบาลที่ตั้งใหม่ รัฐอาจตัดสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตกับรัฐนั้น การตัดสัมพันธ์ทางการทูตกระทำได้ไม่มีภาวะสงคราม และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อสนธิสัญญาที่รัฐคู่กรณีกระทำไว้หรือต่อคนในสัญชาติของประเทศคู่กรณี

ชนิดและชั้นของผู้แทนทางการทูต ผู้แทนทางการทูต มี 2 ชนิด คือ ชนิดที่ส่งไปประจำอย่างถาวร และที่ส่งไปเพื่อกระทำการบางชนิดเมื่อเสร็จแล้วก็กลับ เช่นไปในงานพิธีสถาปนาองค์กษัตริย์หรือในการประชุมระหว่างประเทศ ทั้งสองชนิดนี้ได้รับความคุ้มครองและเอกสิทธิ์ทางการทูตเท่าเทียมกันในศตวรรษที่ 17 และ 18 ซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้เริ่มมีการส่งทูตไปประจำประเทศอื่นอย่างถาวรได้เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างรัฐเกี่ยวกับลำดับชั้นผู้แทน

ทางการทูต เพื่อจัดตั้งข้อยุวกองเกรสกรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 และพิธีสาร Aix-la-Chapelle ค.ศ. 1818 จึงได้กำหนดชั้นผู้แทนทางการทูตไว้ 4 ชั้น คือ

1. เอกอัครราชทูต (Ambassador) หรือเอกอัครสมณทูตที่สันตปาปา ส่งไปประจำอย่างถาวรในประเทศอื่น (Nuncio) และสมณทูตที่ส่งไปทำหน้าที่พิเศษเป็นการชั่วคราว (Legate)

2. อัครราชทูต (minister plenipotentiary and envoy extraordinary)

3. อัครราชทูตประจำ (minister resident) กำหนดโดยพิธีสาร Aix-la-Chapelle ค.ศ. 1818 เพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่งจากกองเกรสกรุงเวียนนา

4. อุปทูต (charge d' affaires) ถาวรหรือชั่วคราว

ต่อมาอนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1961 ได้เปลี่ยนระดับชั้นผู้แทนทางการทูตใหม่ โดยตัดระดับชั้นอัครราชทูตประจำ (minister resident) ออกเหลือเพียง

1. เอกอัครราชทูต หรือเอกอัครสมณทูต หรือหัวหน้าคณะผู้แทนอื่น ที่มีชั้นเท่ากัน

2. รัฐทูต อัครราชทูต และอัครสมณทูต

3. อุปทูต

โดยหลักการแล้วผู้แทนทางการทูตไม่ว่าชั้นใดจะได้สิทธิเท่าเทียมกัน ความแตกต่างอยู่ที่การจัดลำดับอาวุโสในงานพิธีการต่าง ๆ ผู้ที่อยู่ระดับสูงย่อมมาก่อน ถ้าระดับเดียวกันผู้ที่แจ้งการมาถึงต่อกระทรวงต่างประเทศมาก่อนในครั้งก่อนมีความคิดเห็นว่า ผู้แทนทางการทูตชั้น 1 เท่านั้นที่เป็นตัวแทนของประมุขของรัฐ ซึ่งจะต้องได้รับการต้อนรับเป็นพิเศษ แต่ความคิดดังกล่าวในปัจจุบันได้หมดสิ้นไปแล้วถือว่าผู้แทนทางการทูตทุกชั้นเป็นตัวแทนของรัฐ คณะกรรมการสิทธิการของสันนิบาตชาติได้เคยเสนอให้มีการแก้ไขลำดับชั้นโดยให้ทูตทุกชั้นอยู่ในระดับเดียวกัน ยกเว้นอุปทูต

โอกาสที่คณะทูตต่างประเทศจะมาชุมนุมกันอย่างพร้อมเพรียงกันก็มี แต่เฉพาะเมื่อมีงานพิธีหรือมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประเทศต่าง ๆ ประมุขของรัฐก็อาจจะเชิญคณะทูตของประเทศต่าง ๆ มาประชุมได้ เช่นในกรณีที่จอมพลเปแตงของฝรั่งเศสได้ถูกเยอรมันบังคับให้กระทำเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1944

การกำหนดชั้นผู้แทนทางการทูตรัฐบาลที่ส่งทูตเป็นผู้กำหนดโดยทางปฏิบัติรัฐบาลที่ส่งและรับผู้แทนทางการทูตมักจะส่งผู้แทนระดับเดียวกันแต่ปรากฏว่าบางประเทศไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว เช่น สวิตเซอร์แลนด์ เคยส่งทูตระดับอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มไปประจำที่ปารีส แต่ฝรั่งเศสส่งเอก

อัครราชทูตมาประจำที่สวิส ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ มีความโน้มเอียงที่จะส่งผู้แทนทางการทูตระดับเอกอัครราชทูต

หน้าที่ผู้แทนทางการทูต มาตรา 3 อนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1961 ได้กำหนดหน้าที่ของผู้แทนทางการทูตถาวรไว้ดังนี้

1. เป็นตัวแทนของรัฐผู้ส่งในการเจรจา หรือติดต่อด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรกับรัฐที่ตนไปประจำรักษาสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของรัฐตนเจรจาข้อตกลงและอาจลงนามในสนธิสัญญาแต่ต้องกระทำภายใต้คำสั่งของรัฐบาลของตน นอกจากนี้ยังเป็นผู้แทนของรัฐในพิธีการต่าง ๆ และส่งเสริมความสัมพันธ์ฉันมิตรและพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์กับรัฐผู้รับ

2. เป็นผู้สังเกตการณ์ ผู้แทนทางการทูตจะต้องคอยรายงานต่อรัฐบาลของตนถึงเหตุการณ์ภายในของประเทศที่ตนไปประจำไม่ว่าจะเป็นในด้านทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมหรือเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่อาจจะกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของประเทศของตนมาตรา 3 อนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1961 ได้บัญญัติว่าผู้แทนทางการทูตสามารถที่จะรายงานต่อรัฐบาลของเขาโดยสับสนให้แน่ด้วยวิถีทางทั้งหมดอันชอบด้วยกฎหมาย (ห้ามใช้วิธีการซึ่งถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย) เกี่ยวกับสภาพสังคมและวิวัฒนาการของเหตุการณ์ในประเทศที่ตนไปประจำ

3. ทำหน้าที่คุ้มครองบุคคลสัญชาติของตน ซึ่งอยู่ในประเทศนั้นผู้แทนทางการทูตต้องคอยสอดส่องดูว่าประเทศนั้นได้ปฏิบัติต่อบุคคลสัญชาติของตนด้วยความยุติธรรมและถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่

4. ทำหน้าที่อื่น ๆ เช่น ออกหนังสือเดินทาง จดทะเบียนสมรสออกใบรับรองบางชนิด และในบางกรณีอาจจะได้รับการขอร้องจากรัฐที่สามให้ช่วยดูแลคุ้มครองบุคคลสัญชาติของรัฐที่สามในกรณีที่รัฐนั้นไม่มีผู้แทนทางการทูตประจำอยู่ หรือในกรณีเกิดสงครามระหว่างรัฐที่สามกับรัฐที่ทูตประจำหรือในกรณีติดสัมพันธ์ทางการทูต นอกจากนี้ถ้าไม่มีสถานกงสุล สถานทูตก็ทำหน้าที่แทนด้วย

มาตรา 41 อนุสัญญากรุงเวียนนา บัญญัติว่า ผู้แทนทางการทูตต้องเคารพกฎหมายของประเทศที่ตนไปประจำและจะต้องไม่แทรกแซงกิจการภายในด้วย ประเทศสวีตเซอร์แลนด์เคยขอร้องให้คณะทูตรัสเซียออกจากประเทศในปีค.ศ. 1918 โดยกล่าวหาว่าพยายามยุยงให้เกิดการปฏิวัติ และในปีค.ศ. 1939-1945 ทูตเยอรมันก็ได้ถูกรัฐบาลสวิสให้ออกจากประเทศด้วยสาเหตุเผยแพร่ลัทธินาซี

สิทธิพิเศษของผู้แทนทางการทูต¹ การให้สิทธิและความคุ้มกันทางการทูตแก่คณะผู้แทนทางการทูตเป็นผลสืบเนื่องมาจากสมัยโบราณที่กษัตริย์ได้รับเกียรติและการเคารพจากรัฐต่างประเทศ สิทธิดังกล่าวจึงตกทอดไปยังคณะทูตซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของกษัตริย์ได้รับความคุ้มกันทั้งในและนอกหน้าที่ ในเรื่องนี้ได้มีทฤษฎี 2 ทฤษฎี ที่ให้เหตุผลที่คณะทูตได้รับสิทธิและความคุ้มครอง คือ ก. ทฤษฎีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ข. ทฤษฎีการบริการสาธารณะ

ก. ทฤษฎีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต มาจากความเชื่อว่ากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดไม่ต้องรับผิดชอบต่อใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงไม่ต้องอยู่ในอำนาจของศาลของรัฐต่างประเทศ และตัวแทนของกษัตริย์ก็มีฐานะเช่นเดียวกันจึงถือว่าเป็นผู้แทนทางการทูตในต่างประเทศไม่ได้อยู่ในดินแดนของรัฐที่ตนไปประจำ แต่อยู่ในดินแดนของตนเอง แม้แต่สถานทูตก็ถือว่าอยู่นอกอาณาเขตของรัฐ ฉะนั้นเมื่อกระทำผิดจึงไม่อยู่ในอำนาจศาลของรัฐที่ตนไปประจำ Grotius ก็มีความคิดเห็นเช่นเดียวกัน ทฤษฎีดังกล่าวได้รับการยอมรับนับถือจนถึงต้นศตวรรษที่ 20 ได้เกิดมีความคิดเห็นว่าสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไม่ถูกต้องกับความเป็นจริง เพราะ ถ้ามีอาชญากรหลบหนีเข้าไปในสถานทูต ตามหลักดังกล่าวก็จะต้องทำพิธีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนซึ่งขัดกับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ

ข. ทฤษฎีบริการสาธารณะ ถือว่าการที่คณะทูตได้รับสิทธิความคุ้มกันเนื่องด้วยกฎหมายระหว่างประเทศต้องการให้คณะทูตดำเนินงานทางการทูตซึ่งถือว่าเป็นบริการสาธารณะระหว่างประเทศอย่างอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของรัฐที่ตนไปประจำจะได้ไม่ถูกกั้นกั้นแก่งหรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่สถาบันกฎหมายระหว่างประเทศได้ยอมรับทฤษฎีสภาพนอกอาณาเขตจนถึง ค.ศ. 1924 และได้เริ่มยอมรับทฤษฎีบริการสาธารณะเป็นเหตุผลการให้ความคุ้มครองแก่ผู้แทนทางการทูต ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้เคยตัดสินเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1950 เกี่ยวกับสิทธิการลี้ภัยได้ยอมรับหลักดังกล่าวเช่นเดียวกัน

¹C.A.Colliard. Les immunités diplomatiques. A.F.D.I. 1961 p. 32.

สิทธิพิเศษที่ผู้แทนทางการทูตได้รับตามกฎหมายระหว่างประเทศ เช่นเดียวกับประมุขของรัฐ ได้แก่

1. สิทธิล่วงละเมิดมิได้
2. สิทธิได้รับยกเว้นในทางศาล
3. สิทธิยกเว้นภาษี

1. สิทธิล่วงละเมิดมิได้ ประกอบด้วยสิทธิล่วงละเมิดมิได้ในตัวบุคคลของผู้แทนทางการทูต มาตรา 29 อนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1961 ห้ามจับกุมหรือกักขังในรูปใด ๆ และกระทำการอันกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพและเกียรติยศของผู้แทนทางการทูต รัฐผู้รับต้องปฏิบัติต่อผู้แทนทางการทูตด้วยความเคารพตามสมควร การจับผู้แทนทางการทูตแม้ว่าจะกระทำโดยการพลั้งเผลอก็เป็นเรื่องใหญ่โต ในปี ค.ศ. 1935 ตำรวจสหรัฐได้จับทูตอิหร่านในข้อหาขีปนาวุธซึ่งมีผลให้ตำรวจผู้จับถูกลงโทษให้ออกจากราชการ มาตรา 26 ให้เสรีภาพในการสัญจรและเคลื่อนไหวนของผู้แทนทางการทูตเว้นแต่ความปลอดภัยของรัฐนั้นบังคับ รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความคุ้มครองแก่ผู้แทนทางการทูตเป็นพิเศษ คณะมนตรีสันนิบาตชาติได้ลงมติเมื่อวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1924 เห็นชอบกับข้อเสนอของคณะกรรมการกฎหมายในคดีฆาตกรรมกรรมกรอิตาลีในคณะกรรมการกำหนดเขตแดนกรีก-อัลบาเนีย ว่ารัฐมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษแก่ผู้แทนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการต่างประเทศ สิทธิล่วงละเมิดมิได้ดังกล่าวมีข้อยกเว้นซึ่งอนุญาตให้รัฐใช้กำลังต่อผู้แทนทางการทูตได้ในกรณีป้องกันมิให้ผู้แทนทางการทูตประกอบอาชญากรรมและมีสิทธิที่จะวางมาตรการบังคับมิให้ผู้แทนทางการทูตกระทำกิจการอันเป็นการละเมิดกฎหมายของรัฐนั้น ในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2522 นักศึกษาอิหร่านโดยการสนับสนุนของรัฐบาลอิหร่านได้ยึดสถานทูตสหรัฐและจับเจ้าหน้าที่ทางการทูตของสหรัฐเป็นตัวประกันเพื่อบังคับให้สหรัฐส่งพระเจ้าซาร์ซึ่งขณะนั้นพำนักอยู่ในสหรัฐและทรัพย์สินของพระองค์ที่อยู่ในสหรัฐกลับอิหร่าน การกระทำดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง

นอกจากนี้สิทธิล่งละเมิดมิได้ยังคงคลุมถึงสิทธิในสังหาและอสังหา
ริมทรัพย์ มาตรา 27 อนุสัญญากรุงเวียนนากำหนดว่า อุตสาหกรรมการทูต เอกสาร
ทางราชการ สมุดทะเบียน เครื่องใช้ในการสื่อสาร จะต้องได้รับการคุ้มครองไม่ให้
ถูกตรวจค้น ยึด เกณฑ์เอาไปใช้ แต่สิทธิดังกล่าวผู้แทนทางการทูตต้องใช้ใน
ทางที่ถูกต้อง เคยมีตัวอย่างเกิดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1964 เจ้าหน้าที่
สถานทูตอียิปต์ได้จับชาวอิสราเอลมอมยาและมัดส่งไปกรุงไคโรในอุ้งการทูต
ซึ่งเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศเพราะมาตรา 27 (4) กำหนดว่า
อุตสาหกรรมการทูตจะต้องเป็นแต่เพียงเอกสารทางการทูต หรือของใช้ในทางราชการ
เท่านั้น นอกจากนั้นสถานทูตก็ได้รับความคุ้มครองเช่นกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะ
เข้าไปในสถานทูตโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้ สิทธิดังกล่าวคลุมไปถึงที่อยู่อาศัย
ส่วนตัวของผู้แทนทางการทูตแต่มีข้อยกเว้นในกรณีอาชญากรหลบหนีเข้าไป
ในสถานทูตและหัวหน้าผู้แทนทางการทูตไม่ยอมส่งตัวให้สำหรับผู้ลี้ภัยทางการเมือง
เมืองสถานทูตจะยินยอมให้ลี้ภัยหรือไม่ก็ได้ สถาบันกฎหมายระหว่างประเทศ
เห็นว่าสถานทูตอาจจะให้ลี้ภัยการเมืองได้ ถ้าการปฏิบัติการของรัฐบาลของ
ประเทศนั้นอยู่ในสภาวะระส่ำระสายไม่สามารถจะประกันความปลอดภัยแก่
ชีวิตของบุคคลได้ เคยมีคดีระหว่างเปรู-โคลอมเบีย เนื่องจากในปี ค.ศ. 1948
ได้เกิดรัฐประหารที่เปรู และได้มีการตั้งศาลทหารพิจารณาความผิด ชาวเปรู
Haya do la torre ได้ขอลี้ภัยการเมืองในสถานทูตโคลอมเบียในเปรู เปรูได้คัดค้าน
เรื่องขึ้นสู่ศาลโลก ศาลได้ตัดสินว่า โคลอมเบียไม่จำเป็นต้องส่งตัว Haya do
la torre ให้เปรู แต่การให้สิทธิลี้ภัยต้องเป็นการชั่วคราว ในที่สุดเปรูยินยอม
ให้ Haya de la torre ออกจากเปรูไปลี้ภัยที่อุรุกวัยในปี ค.ศ. 1956 Imre
Nagy ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของฮังการีและผู้ติดตาม 43 คน ได้เข้าไปลี้ภัยที่
สถานทูตยูโกสลาเวียในขณะที่โซเวียตบุกฮังการี ในที่สุดรัฐบาลฮังการีตั้งขึ้น
ใหม่ได้ตกลงยอมให้ Imre Nagy ลี้ภัยไปอยู่ประเทศอื่นได้โดยอนุญาตให้ออก
จากสถานทูตโดยปลอดภัยและจัดรถรับส่งให้ด้วยแต่รัฐบาลฮังการีไม่รักษาคำพูด
ได้จับกุมผู้ขอลี้ภัยทั้งหมด ยูโกสลาเวียได้ยื่นบันทึกประท้วงและกล่าวหาว่าฮังการี
ละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ ในที่สุด Imre Nage ได้ถูกประหารชีวิต ใน

ปี ค.ศ. 1958 รัฐบาลยูโกสลาเวียได้ยื่นประท้วงอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง นอกจากสิทธิลี้ภัยทางการเมืองในสถานทูตแล้ว ประเทศต่าง ๆ ก็มักจะให้สิทธิลี้ภัยทางการเมืองในประเทศของตน อินเดียเคยให้สิทธิลี้ภัยให้แก่ Dalia Lama แห่งทิเบตเพราะถูกจีนครอบครอง อิรักให้สิทธิลี้ภัยแก่นายพลชรีเรีย Rizre

รัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มกันมิให้มีการบุกรุกหรือทำลายสถานทูตและที่พักอาศัยของคณะทูต¹ ในประวัติศาสตร์ได้เคยมีการละเมิดหลายครั้ง เช่นกรณีคิวบาเวเนซุเอลาสถานทูตสหรัฐ ค.ศ. 1961 ยึดสถานทูตอินโดนีเซียในมาเลเซีย ค.ศ. 1965 ในระหว่างปฏิวัติทางวัฒนธรรมของจีน พวกเรดการ์ดได้กระทำการละเมิดต่อทูตต่างประเทศในปักกิ่งหลายครั้ง สถานทูตมีสิทธิที่จะใช้ธงหรือเครื่องหมายของรัฐผู้ส่ง ณ สถานที่ของคณะผู้แทนรวมถึงที่อยู่ของหัวหน้าคณะและที่พำนักของหัวหน้าคณะผู้แทนด้วยสถานที่อยู่ของคณะผู้แทนเครื่องตกแต่ง และทรัพย์สิน รวมทั้งพำนักในการขนส่ง คณะผู้แทนจะถูกค้นเกณฑ์ आयัด หรือบังคับคดีไม่ได้ ที่อยู่ส่วนตัวของผู้แทนทางการทูตก็ได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกัน

สิทธิล่วงละเมิดมิได้คลุมถึงสิทธิในความลับทางการทูต ผู้แทนทางการทูตมีสิทธิติดต่อกับรัฐบาลของตนอย่างอิสระ ฉะนั้นจดหมาย เอกสาร และพัสดุภัณฑ์ที่ส่งไปหรือได้รับจะถูกตรวจค้นไม่ได้แต่การติดต่อกับประเทศของตนโดยทางเครื่องรับส่งวิทยุจะต้องได้รับอนุญาตจากประเทศที่ตนไปประจำเสียก่อน

2. สิทธิได้รับยกเว้นในทางศาล สิทธิดังกล่าวเป็นหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่อย่างอิสระของคณะทูตและเป็นการให้เกียรติในฐานะตัวแทนของรัฐ Grotius ก็ยอมรับหลักดังกล่าว มาตรา 31 อนุสัญญากรุงเวียนนาระบุให้สิทธิผู้แทนทางการทูตไม่ถูกฟ้องทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง แม้ว่าจะเป็นการกระทำนอกหน้าที่ก็ตาม แต่ถ้าหากไปกระทำผิดอาญารัฐที่ทูตประจำอยู่ก็อาจจะร้องขอให้รัฐบาลของทูตเรียกตัวกลับและอาจขอให้ลงโทษด้วย ในระยะหลังสหรัฐถือว่าสิทธิดังกล่าวไม่คุ้มครองการละเมิดกฎหมายจราจรซึ่งอาจจะถูกถอนปัยหาเขียน

¹J.DEHAUSSY "De l'inviolabilite des hotels diplomatiques" clunet. 1956. p. 596.

รถยนต์ของทูตได้ ได้เคยมีการฟ้องร้องทูตในทางแพ่งโดยอัครราชทูตกัวเตมาลา ถูกบริษัทฟ้องเรียกเงิน 600 ปอนด์ต่อศาลอังกฤษ แต่ศาลอังกฤษปฏิเสธไม่ยอมพิจารณา ในปี ค.ศ. 1964 กฎหมายเกี่ยวกับอธิปไตยทางการทูตของอังกฤษ ยอมคุ้มครองสิทธิในการฟ้องร้องในทางแพ่งทุกกรณี เฉพาะผู้มีฐานะทางการทูต เท่านั้น ส่วนบุคคลอื่นและคนรับใช้ในสถานทูตหรือนักการเดินหนังสือจะได้รับสิทธิคุ้มครองดังกล่าวก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน ผู้แทนทางการทูตจะถูกอ้างเป็นพยานในศาลมิได้ อาจจะได้ฟ้องคดีเพียงคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร จะบังคับให้มาให้การในศาลไม่ได้

ในคดีแพ่งมีข้อยกเว้นซึ่งอาจจะฟ้องผู้แทนทางการทูตได้ คือ

ก. เกี่ยวกับบอสฮาริมทรัพย์ที่ผู้แทนทางการทูตมีอยู่เป็นส่วนตัวในประเทศที่ตนไปประจำ นอกจากตัวแทนทางการทูตครอบครองไว้ในนามของรัฐผู้ส่งเพื่อความมั่งประสงค์ของคณะผู้แทน และเกี่ยวกับการรับมรดก ซึ่งผู้แทนทางการทูตอาจจะเป็นผู้จัดการมรดก ผู้รับมรดก ผู้รับผลประโยชน์ ในพินัยกรรมอันเป็นเรื่องส่วนตัวไม่ใช่เรื่องของรัฐผู้ส่ง

ข. คดีเกี่ยวกับผู้แทนทางการทูตกระทำกิจกรรมในวิชาชีพหรือการพาณิชย์ เป็นการประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น กระทำการค้าส่วนตัว ปัจจุบัน มาตรา 42 อนุสัญญากรุงเวียนนาห้ามผู้แทนทางการทูตปฏิบัติกิจกรรมในทางวิชาชีพหรือพาณิชย์เพื่อประโยชน์ส่วนตัวในรัฐที่ตนไปประจำ

อนุสัญญากรุงเวียนนาระบุให้สิทธิได้รับการยกเว้นในทางศาลแก่บุคคลดังต่อไปนี้

ก. หัวหน้าคณะทูต (เอกอัครราชทูต, อัครราชทูต, อุปทูต) รวมทั้งสมาชิกครอบครัว (สามี หรือภรรยาและบุตร) ถ้าไม่ใช่คนชาติของรัฐผู้รับ

ข. ข้าราชการสถานทูต (ที่ปรึกษา, เลขานุการ, ผู้ช่วยทูตทหารบก เรือ อากาศ) และบุตรภรรยา ถ้ามิได้มีสัญชาติของรัฐผู้รับหรือมีถิ่นที่อยู่ถาวรในรัฐผู้รับ

ค. ผู้รับใช้ได้รับสิทธิความคุ้มกันตราบเท่าที่ยังปฏิบัติงานอยู่ และต้องไม่ใช่คนในสัญชาติของรัฐผู้รับหรือมีถิ่นที่อยู่ถาวรในรัฐผู้รับ อนุสัญญากรุง

เวียนนาได้แยกบุคคลซึ่งทำงานในสถานทูต เช่น ภารโรง ผู้เดินหนังสือของทูต กับผู้รับใช้ส่วนตัวผู้แทนทางการทูตซึ่งเป็นคนชาติของรัฐผู้รับหรือมีถิ่นที่อยู่ถาวรในรัฐผู้รับ ประเภทแรก ได้สิทธิความคุ้มกันในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำที่ได้ปฏิบัติในหน้าที่ของตน ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้จากเงินเดือนที่ได้รับ สำหรับประเภทหลังจะได้รับความคุ้มกันก็ต่อเมื่อรัฐผู้รับต้องยินยอมอนุมัติสิทธิดังกล่าวให้ อย่างไรก็ตามก็รัฐผู้รับต้องใช้อำนาจของตนเหนือบุคคลที่ว่าเป็นในทำนองเช่นที่ จะไม่แทรกสอดโดยไม่สมควรในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะบุคคล บุคคลสัญชาติ ต่างประเทศในคณะทูตก็ได้รับสิทธิเช่นเดียวกัน (ศาลอังกฤษเคยพิจารณาคดี ในกรณีเลขาทูตชาวอังกฤษทำงานในสถานทูตจีนในอังกฤษ) มีปัญหาเกี่ยวกับ ผู้แทนทางการค้าของรัฐที่ประจำในต่างประเทศจะได้รับความคุ้มกันด้วยหรือไม่ ความเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าบุคคลดังกล่าวไม่ควรได้รับความคุ้มกันทางการทูต เว้นแต่จะมีสนธิสัญญา เป็นพิเศษระหว่างประเทศผู้รับและผู้ส่ง เช่น ข้อตกลงระหว่างสวิสเซอร์แลนด์กับรัสเซีย และระหว่างรัสเซียกับฝรั่งเศสซึ่ง ยินยอมให้สิทธิทางการทูตแก่ผู้แทนทางการค้าของรัสเซียที่ประจำอยู่ในสวิสเซอร์แลนด์และฝรั่งเศส โดยปกติเป็นหัวหน้าและผู้ช่วยผู้แทนทางการค้า แต่ บุคคลดังกล่าวอาจจะถูกฟ้องเป็นจำเลยในศาลได้ในกรณีเกี่ยวกับการค้านั้น

รายชื่อผู้แทนทางการทูตและข้าราชการทางการทูตจะต้องถูกส่งให้ รัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐผู้รับ ถ้าไม่มีชื่อในคณะทูตอาจจะเสียสิทธิก็ได้ การได้รับสิทธิยกเว้นในทางศาลไม่เป็นเหตุให้ผู้แทนทางการทูตเสียสิทธิการ ดำเนินคดีในศาลในฐานะเป็นโจทก์ เคยปรากฏว่าผู้แทนทางการทูตยื่นฟ้อง บริษัทประกันภัยให้ชดใช้ค่าเสียหาย

สิทธิพิเศษของผู้แทนทางการทูตเริ่มตั้งแต่บุคคลนั้นเข้ามาในอาณาเขต ของรัฐผู้รับ ถ้าอยู่ในอาณาเขตของรัฐผู้รับแล้วตั้งแต่ได้บอกกล่าวการแต่งตั้ง ของตนต่อกระทรวงต่างประเทศและมีอยู่ตลอดไปจนกว่าทูตจะออกจากดินแดน ของรัฐที่ตนไปประจำแม้ว่าจะมีการตัดสัมพันธ์ทางการทูตหรือมีการประกาศ สงครามก็ตาม หรือแม้จะอยู่ในระยะเริ่มต้นการทำสงครามสิทธิดังกล่าวก็ยัง ไม่หมดสิ้นไป ผู้แทนทางการทูตไม่สามารถจะสละสิทธิความคุ้มกันที่ตนได้รับ

ตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วยตนเอง มาตรา 32 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของ รัฐที่แต่งตั้งเป็นผู้แจ้งอย่างชัดแจ้งเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิคุ้มกัน ในทางศาล ของผู้แทนทางการทูต

ในกรณีที่ผู้แทนทางการทูตจะเดินทางไปรับหน้าที่หรือกลับประเทศ ของตนและจำเป็นต้องผ่านประเทศที่สามได้เคยมีคดีในปี ค.ศ. 1899 ทูต เวเนสซุเอลล่า ประจำปารีส เดินทางมาปารีสโดยผ่านนิวยอร์ก ได้ถูกศาลนิวยอร์ก ตัดสินลงโทษ แต่ต่อมาศาลสูงได้ตัดสินว่าทูตต้องได้รับความคุ้มกันทางศาล ในประเทศที่ตนผ่านและในปี ค.ศ. 1924 ศาลสูงนิวยอร์กได้ตัดสินว่ารัฐที่ทูต ผ่านมีหน้าที่จะต้องไม่รบกวนการผ่านของทูตโดยจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลของ ทูต อนุสัญญากรุงเวียนนา มาตรา 40 ระบุให้ทูตได้รับสิทธิพิเศษเช่นเดียวกับ อยู่ในประเทศที่ตนไปประจำเพื่อประกันการผ่านหรือการกลับของตัวแทน ทางทางการทูต สิทธิดังกล่าวคลุมไปถึงคนในครอบครัวของตัวแทนทางการทูตซึ่ง ร่วมเดินทางไปกับตัวแทนทางการทูตหรือเดินทางต่างหากเพื่อไปร่วมกับตัวแทน ทางทางการทูตหรือเพื่อกลับไปยังประเทศของตนด้วย (มาตรา 40 อนุสัญญากรุง เวียนนา)

ผู้ได้รับสิทธิดังกล่าวระหว่างผ่านอาณาเขตของรัฐที่สาม จะต้อง ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของรัฐนั้น สิทธิดังกล่าวจะสูญสิ้นไปถ้ากระทำ ผิดอย่างชัดแจ้ง ในปี ค.ศ. 1960 เอกอัครราชทูตกัวติมาลาประจำเบลเยียม ถูกจับที่นิวยอร์กฐานมียาเสพติด และในปี ค.ศ. 1964 ทูตเม็กซิโกประจำ โบลิเวียก็ได้ถูกจับที่สหรัฐขณะเดินทางผ่านในข้อหาเดียวกัน สิทธิทางการทูต ดังกล่าว รัฐที่ผ่านอาจจะไม่ยินยอมให้ ถ้าตนเองยังไม่ได้ให้การรับรองรัฐของ ทูตที่ผ่าน

สิทธิพิเศษไม่อยู่ใต้อำนาจของศาลของรัฐของผู้แทนทางการทูตไม่ ทำให้ผู้กระทำผิดพ้นการถูกลงโทษ ผู้กระทำอาจถูกฟ้องร้องในศาลของประเทศ ถ้ามีการกล่าวหา หรือรัฐที่ทูตไปประจำอาจจะขอให้ดำเนินคดีได้และขอให้ รัฐผู้ส่งเรียกตัวผู้กระทำผิดกลับประเทศ มาตรา 31 อนุสัญญากรุงเวียนนา ระบุว่าความคุ้มกันของตัวแทนจากอำนาจศาลของรัฐผู้รับไม่ยกเว้นตัวแทนทาง การทูตจากอำนาจศาลของรัฐผู้ส่ง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ศาลทหรนุเรมเบอร์กไม่ยอมยกเว้นสิทธิ
ในทางศาลให้แก่ผู้แทนทางการทูตที่เป็นอาชญากรสงคราม

3. สิทธิได้รับยกเว้นภาษี ผู้แทนทางการทูตได้รับยกเว้นไม่ต้องเสีย
ภาษีทางตรงไม่ว่าของรัฐ ของท้องถิ่น หรือเทศบาล เช่น ภาษีเงินได้ สำหรับ
ภาษีทางอ้อมโดยปกติก็ได้รับยกเว้นภาษีบางชนิด เช่น ภาษีศุลกากร แต่ไม่
ยกเว้นจำพวกอากร เช่น อากรในการจดทะเบียน อากรเทศบาล และอากรที่
เป็นค่าชำระบริการจำเพาะที่ได้ให้ อนุสัญญากรุงเวียนนา มาตรา 36 กำหนดว่า
ผู้แทนทางการทูตได้รับยกเว้น **ภาษีศุลกากรเฉพาะ**

ก. สิ่งของ (สำหรับใช้ในทางการของคณะผู้แทน)

ข. สิ่งของสำหรับใช้ส่วนบุคคลของตัวแทนทางการทูต หรือคนใน
ครอบครัว ซึ่งประกอบเป็นส่วนหนึ่งของครัวเรือนของตัวแทนทางการทูต รวมทั้งสิ่งของ
ที่ได้เจตนาสำหรับการตั้งถิ่นฐานของตัวแทนทางการทูตด้วย

สำหรับหีบห่อส่วนบุคคลของตัวแทนทางการทูตได้ยกเว้นไม่ถูกตรวจตรา
นอกจากมีมูลเหตุอันร้ายแรงที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่าหีบห่อส่วนตัวนั้นบรรจุ
สิ่งของซึ่งไม่อยู่ในข่ายแห่งการยกเว้น หรือสิ่งของซึ่งการนำเข้าหรือส่งออก ต้อง
ห้ามตามกฎหมายหรือถูกควบคุมตามข้อบังคับว่าด้วยการกักตรวจโรคของรัฐ
ผู้รับ ส่วนการตรวจตราจะกระทำต่อหน้าตัวแทนทางการทูต หรือต่อหน้าผู้แทน
ที่ได้รับมอบอำนาจของตัวแทนทางการทูต

สิทธิความคุ้มกันต่าง ๆ ที่ตัวแทนทางการทูตได้รับตามหลักกฎหมาย
ระหว่างประเทศยังขยายสิทธิดังกล่าวแก่บุคคลที่รัฐมอบหมายหน้าที่ให้กระทำ
กิจการเกี่ยวกับต่างประเทศ เช่น เป็นตัวแทนของรัฐในการประชุมระหว่าง
ประเทศ หรือประจำในองค์การระหว่างประเทศ นายกรัฐมนตรี ผู้แทนหรือ
ข้าราชการขององค์การสหประชาชาติ และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ รวมทั้ง
ขบวนการชานาญพิเศษต่าง ๆ แต่รัฐอาจจะทำสนธิสัญญาให้สิทธิดังกล่าวแก่
บุคคลจำพวกอื่นก็ได้ เช่น ผู้ปฏิบัติการทางทหารในต่างประเทศ ข้อตกลง
ระหว่างสหรัฐกับโบลิเวีย พ.ศ. 1956 ยอมให้สิทธิพิเศษของทูตแก่เจ้าหน้าที่
ทางทหารสหรัฐในโบลิเวีย และกรณีสนธิสัญญาระหว่างสวีเดนกับฝรั่งเศส
ฝรั่งเศสกับรัสเซีย ยอมให้สิทธิทางการทูตแก่ผู้แทนทางการค้าของรัสเซีย

การสิ้นสุดของคณะทูต

ทฤษฎีเก่าถือว่าภาระหน้าที่ของผู้แทนทางทูตสิ้นสุดลงถ้าประมุขของรัฐที่แต่งตั้งตายสละราชสมบัติ หรือถูกปลดออกจากราชบัลลังก์ ประมุขคนใหม่ต้องกระทำการแต่งตั้งใหม่ แต่ปัจจุบันหลักการดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แม้จะมีการเปลี่ยนประมุขก็ไม่จำเป็นต้องตั้งผู้แทนทางการทูตใหม่ ในปัจจุบันหน้าที่ของคณะทูตสิ้นสุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

1. ตาย
2. ลาออก และรัฐบาลที่ตั้งทูตอนุมัติ
3. สำหรับผู้แทนทางการทูตที่ส่งไปเพื่อกระทำการกิจบางชนิด เมื่อกระทำเสร็จแล้วก็ถือว่าหน้าที่ของตนสิ้นสุด
4. เมื่อระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญาตั้งสิ้นสุดลง
5. เมื่อผู้แทนทางการทูตถูกเรียกตัวกลับประเทศ มาตรา 43 อนุสัญญากรุงเวียนนา ระบุว่า รัฐที่รับทูตอาจจะแจ้งให้รัฐที่ตั้งทูตทราบว่าตนปฏิเสธที่จะยอมรับบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นทูตอีกต่อไป เพราะถือว่าเป็นบุคคลไม่พึงปรารถนาแต่ต้องมีเหตุผลเพียงพอ หรือสถานการณ์ระหว่างประเทศทั้งสองตึงเครียด ในปี ค.ศ. 1965 อัฟริกาใต้ได้ขอให้สหรัฐเรียกตัวบุคคลสี่คนในคณะทูตกลับ รัฐบาลสหรัฐไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีเหตุผลเพียงพอ ในการกล่าวหาที่ร้ายแรงแก่บุคคลดังกล่าว ในกรณีถูกขอร้องให้เรียกตัวกลับ ถ้าหากรัฐที่ส่งตัวปฏิเสธไม่ยอมเรียกกลับ รัฐที่รับทูตอาจจะไม่ทำการติดต่อด้วย หรือในกรณีจำเป็นอาจจะเนรเทศทูตกลับประเทศได้ รัฐที่ตั้งทูตอาจเรียกตัวทูตกลับประเทศในกรณีที่มีการปฏิวัติในประเทศที่รับทูต และรัฐที่ตั้งทูตไม่ยอมรับรัฐบาลใหม่ นอกจากนี้รัฐบาลอาจเรียกตัวทูตกลับโดยเหตุผลอื่นได้ เช่น ทูตกระทำความผิดร้ายแรง
6. เมื่อประเทศที่แต่งตั้งหรือรับทูต หมดสภาพความเป็นรัฐ เช่น ถูกผนวกเข้ากับรัฐอื่นหรือยอมรวมตัวเข้ากับรัฐอื่น
7. เมื่อเกิดสงครามระหว่างรัฐทั้งสอง เป็นผลให้ความสัมพันธ์ทางการทูตสิ้นสุดลง

8. เมื่อมีการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างรัฐทั้งสอง ทูตยังได้รับสิทธิพิเศษอยู่จนกว่าจะออกจากดินแดนของรัฐนั้น หรือภายในเวลาอันสมควรซึ่งรัฐนั้นกำหนดให้และจะได้รับหนังสือเดินทางเพื่อให้กลับประเทศ

อนุสัญญากรุงเวียนนา ว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต พ.ศ. 1961 ได้วางหลักในด้านความสัมพันธ์ทางการทูต แต่ก็ยังมีรายละเอียดอีกมากที่ไม่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญา ฉะนั้นอนุสัญญาจึงระบุว่า ในปัญหาที่ไม่ได้กำหนดไว้ให้ใช้กฎเกณฑ์จารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศบังคับ

กงสุล

คำว่า กงสุล มาจากภาษาลาติน *Consulore* แปลว่า ที่ปรึกษา การตั้งกงสุลได้เริ่มมีมานานก่อนการตั้งสถานทูต เพราะความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการติดต่อค้าขายระหว่างรัฐ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 นครรัฐภาคเหนือของอิตาลี เช่น เวนิส ปิซา ฟลอเรนซ์ ได้มีการตั้งตัวแทนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนในสัญชาติของตน และผลประโยชน์ทั่วไปของรัฐ ติดต่อการค้าขายและการเดินเรือ ต่อมาระบบการตั้งกงสุล ก็ได้แพร่หลายไปในประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป และขยายไปถึงประเทศในตะวันออกกลางและในทวีปเอเชีย กงสุลที่ประจำอยู่ในตะวันออกกลางและประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียซึ่งไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์นิกาย ในระยะเริ่มแรก (ตั้งแต่ ค.ศ. 1535-ศตวรรษที่ 20) มีอำนาจทั้งในด้านปกครองและในทางศาล คดีแพ่งและอาญาของคนในสัญชาติของกงสุลได้รับการยกเว้นไม่ต้องอยู่ในอำนาจของศาลของรัฐนั้น เป็นหน้าที่ของกงสุลจะเป็นผู้พิจารณา นอกจากนั้น กงสุลยังได้สิทธิพิเศษทางการทูต เทียบเท่าผู้แทนทางการทูต ปัจจุบันอำนาจและอภิสิทธิ์ของกงสุลดังกล่าวได้หมดสิ้นไปแล้ว

Strupp ให้คำจำกัดความของกงสุลว่า กงสุลคือตัวแทนของรัฐในต่างประเทศที่มีผู้แทนทางการทูต มีหน้าที่ช่วยเหลือ ดูแลรักษา ผลประโยชน์ของบุคคล ในสัญชาติของรัฐที่ส่งตนมา ก่อนค.ศ. 1967 ระเบียบการต่าง ๆ เกี่ยวกับกงสุล ได้ถูกกำหนดโดยสนธิสัญญาเกี่ยวกับกงสุล ซึ่งรัฐต่าง ๆ ทำระหว่างกัน (ฝรั่งเศส ระหว่าง ปี ค.ศ. 1853-1929 ได้ทำสนธิสัญญาเกี่ยว

กับกงสุลถึง 12 ฉบับ) และสนธิสัญญาเกี่ยวกับการค้า และการเดินเรือ ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวได้กำหนดอำนาจหน้าที่และสิทธิพิเศษของกงสุลไว้ ก่อนปี ค.ศ. 1963 ยังไม่มีสนธิสัญญาใดที่รวบรวมหลักการต่าง ๆ ของกงสุลครบถ้วนในปี ค.ศ. 1963 คณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศของสหประชาชาติได้เสนอร่างอนุสัญญาเกี่ยวกับกงสุลที่กรุงเวียนนา ที่ประชุมได้ลงมติยอมรับร่างอนุสัญญาดังกล่าว และได้มีการลงนาม เมื่อวันที่ 24 เมษายน ค.ศ. 1963¹ และใช้บังคับตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. 1967 แต่ประเทศไทยเพิ่งให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1999

กงสุลเป็นตัวแทนของรัฐในต่างประเทศ แต่ไม่มีฐานะผู้แทนทางการทูต ไม่มีอำนาจเจรจากับรัฐบาล เว้นแต่จะได้รับมอบหมายให้เป็นพิเศษแม้ว่าบางครั้งประเทศที่ตั้งกงสุล ไม่มีสถานทูตหรือผู้แทนทางการทูตประจำอยู่ในรัฐนั้น และกงสุลได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ผู้แทนทางการทูตหรือเป็นตัวแทนของรัฐในการประชุมในองค์การระหว่างประเทศก็ตาม กงสุลมี 2 ประเภทคือกงสุลประจำตำแหน่ง ซึ่งเป็นข้าราชการของรัฐ สังกัดกระทรวงต่างประเทศ และกงสุลกิตติมศักดิ์ไม่เป็นข้าราชการ² ส่วนใหญ่แต่งตั้งจากบุคคลของรัฐที่รับกงสุลและไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน โดยปกติเป็นพ่อค้าในเมืองนั้นมาตรา 68 อนุสัญญากรุงเวียนนา ยอมให้รัฐตั้งกงสุลกิตติมศักดิ์ได้ เพราะเห็นใจประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราช ฐานะเศรษฐกิจยังไม่มั่นคง ๆ ไม่สามารถตั้งกงสุลได้ก็อาจใช้กงสุลกิตติมศักดิ์แทน กงสุลทั้งสองชนิดมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน กงสุลกิตติมศักดิ์ได้รับสิทธิคุ้มครองน้อยกว่ากงสุลธรรมดา ปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่มักจะแต่งตั้งกงสุลธรรมดาเท่านั้น

มาตรา 9 อนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. 1963 ได้กำหนดชั้นของกงสุลไว้ดังนี้

1. กงสุลใหญ่

¹ Torres Bernardes "La convention de Vienne Sur les relations Consulaires" A.F.D.I. 1963 Page 78-118

² C, Libera "Le Consul honoraire depuis les origines jusqu'à nos jours Rev hellenique de D. I. 1958". Page 236-263

2. กงสุล
3. รองกงสุล
4. ตัวแทนกงสุล

กงสุลใหญ่เป็นหัวหน้ากงสุลหลายเขตหรืออาจจะเป็นหัวหน้าของเขต กงสุลที่ใหญ่มาก กงสุลมีหน้าที่อยู่ในขอบเขต เช่น อำเภอหนึ่ง เมืองหนึ่งหรือ ตำบลหนึ่ง รองกงสุลเป็นผู้ช่วยกงสุลใหญ่ หรือกงสุล ตัวแทนกงสุลเป็นผู้ที่ได้รับ มอบหมายให้ไปประจำที่ใดที่หนึ่งในเขตกงสุล

กงสุลมีอำนาจและขอบเขตอยู่เฉพาะในท้องที่หนึ่งเท่านั้นซึ่งอาจ ไม่รวมทั้งประเทศโดยทั่วไปก็เป็นเขตการปกครอง เช่น อำเภอ ในประเทศ หนึ่งอาจจะมีกงสุลหลายคนได้

กฎหมายภายในของแต่ละรัฐจะกำหนดคุณสมบัติวิธีการคัดเลือกและ การแต่งตั้งกงสุลในการแต่งตั้งรัฐบาลจะออกสัญญาบัตรตราตั้ง (Letter de Provision) ซึ่งเหมือนกับสาส์นตราตั้งของทูต แล้วจัดส่งไปทางการทูตให้รัฐบาล ของประเทศที่รับให้ความเห็นชอบในตัวบุคคลเสียก่อน ถ้ารัฐที่รับไม่ขัดข้อง ก็จะออก L'exequatur ให้ ถ้าไม่เห็นชอบก็อาจจะปฏิเสธโดยไม่ต้องชี้แจง เหตุผลให้ประเทศที่ส่งกงสุลทราบ (มาตรา 12(2)) หรือแม้ว่ารัฐผู้รับจะออก ให้แล้วก็อาจจะถอนคืนได้ในกรณีเกิดสงครามหรือตัดสัมพันธ์ทางการทูตหรือ เห็นว่ากงสุลประพฤติตนไม่เหมาะสม เช่น เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของ รัฐหรือใช้สิทธิที่ได้รับคุ้มครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย กงสุลเริ่มปฏิบัติหน้าที่ เมื่อได้รับ L'exequatur แล้ว การเปลี่ยนที่ทำงานกงสุลหรือชั้นของกงสุลหรือ ขอบเขตท้องที่ของกงสุล จะต้องได้รับความยินยอมจากรัฐที่กงสุลตั้งอยู่เสีย ก่อน ระบบอาวุโสระหว่างกงสุลชั้นเดียวกัน กำหนดจากวันที่รัฐบาลออก L'exequatur ให้

หน้าที่ของกงสุล กงสุลมีหน้าที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. รักษาผลประโยชน์ทางการค้าของบุคคลหรือนิติบุคคลสัญชาติ ของรัฐที่ส่งในขอบเขตท้องที่ของตน รายงานข่าวการค้าและอุตสาหกรรมไป ให้รัฐผู้ส่งทราบโดยทำรายงานประจำปีหรือรายงานเป็นครั้งคราว มาตรา 5

อนุสัญญากรุงเวียนนาจะร่างกฎอาจจะรายงานโดยวิธีทางที่ขอบด้วยกฎหมาย ถึงสภาวะและความเคลื่อนไหวในด้านการค้า เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ ของรัฐที่ตนไปประจำไปยังรัฐที่ส่งตน

2. ช่วยเหลือ ควบคุม และสอดส่องเรือและเครื่องบินรวมทั้ง พนักงานสัญชาติของรัฐที่ส่งตน สอบสวนในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นระหว่างเดินทาง ตัดสินปัญหาข้อพิพาทระหว่างกัปตันเรือและลูกเรือ

3. ส่งเสริมทางความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ ระหว่างรัฐผู้ส่งตนกับรัฐที่ตนไปประจำและกับบุคคล ในเขตท้องที่ของกงสุล

4. พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของคนในสัญชาติของรัฐผู้ส่งและ ป้องกันมิให้รัฐที่ตนไปประจำกระทำต่อคนในสัญชาติของรัฐผู้ส่งโดยพลการ เรียกร้องสิทธิอันควรได้ให้แก่คนของตน

5. ทำหน้าที่อย่างอื่น เช่น ออกใบรับรอง ออกหนังสือเดินทาง ให้วีซ่าทำหน้าที่นิติกรและทะเบียนราษฎร จดทะเบียนสมรส และในกรณี จำเป็นส่งคนในสัญชาติของรัฐผู้ส่งกลับประเทศ

6. ปฏิบัติหน้าที่ที่รัฐผู้ส่งมอบให้ในขอบเขตที่ไม่ต้องห้ามตามกฎหมายของรัฐผู้รับ

หน้าที่ดังกล่าวของกงสุลซึ่งบัญญัติไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาไม่ ละเอียดพอเป็นแต่เพียงวางหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างในการ ที่รัฐต่าง ๆ จะทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับกงสุลระหว่างกัน ซึ่งรัฐผู้ทำสัญญาอาจ จะเพิ่มเติมอำนาจอย่างอื่นของกงสุลไปอีกก็ได้

เนื่องจากกงสุลไม่ใช่ผู้แทนทางการทูต จึงไม่ได้รับเอกสิทธิ์และ ความคุ้มกันทางการทูตอย่างเต็มที่เหมือนผู้แทนทางการทูตอย่างไรก็ดี กฎหมาย ระหว่างประเทศก็ยังรับรู้ให้กงสุลได้รับสิทธิในการล่องละเมิดมิได้ในตัวบุคคล จะจับหรือขังกงสุลไม่ได้ ยกเว้นความผิดซึ่งหน้า ถ้าหากกระทำรัฐที่จับหรือ คุมขังก็ต้องรับผิดชอบ เคยมีคดีระหว่างสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโก ในปี ค.ศ. 1872 กงสุลอเมริกาถูกจับและขังที่เม็กซิโก ศาลได้ตัดสินให้เม็กซิโกจ่ายค่า

สินไหมทดแทน 4,000 ดอลลาร์ มาตรา 41 อนุสัญญากรุงเวียนนาห้ามจับหรือหน่วงเหนี่ยวกักขังกงสุล เว้นแต่คดีอาชญากรรมที่ร้ายแรงและรัฐต้องรับผิดชอบในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของตนก่อความเสียหายให้แก่กงสุล มาตรา 40 ระบุว่ารัฐที่รับกงสุลจะต้องปฏิบัติต่อกงสุลด้วยความเคารพและมีหน้าที่ที่จะต้องป้องกันไม่ให้มีการประทุษร้ายต่อกงสุล หรือการใด ๆ ที่กระทบกระเทือนต่ออิสระภาพและเกียรติของกงสุลในปี ค.ศ. 1934 ศาลได้เคยตัดสินให้เม็กซิโกจ่ายเงินหมิ่นห้าพันดอลลาร์แก่กงสุลสหรัฐในเม็กซิโกฐานละเลยหน้าที่ไม่ดำเนินการป้องกันเป็นพิเศษ แม้ว่ากงสุลจะได้แจ้งให้ทราบว่าได้ถูกขู่จะทำร้าย และในที่สุดกงสุลก็ถูกทำร้ายบาดเจ็บสาหัส คณะกรรมการ Lima ได้เคยตัดสินในคดี Charles Weille ว่าค่าเสียหายทดแทนที่กงสุลได้รับจะต้องมากกว่าจ่ายให้เอกชนธรรมดา

สถานที่ทำการกงสุลได้รับความคุ้มครองจะล่วงละเมิดไม่ได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ตั้งไม่มีสิทธิเข้าไปตรวจค้นในสถานกงสุล เอกสารและบรรณสารจะต้องไม่ถูกยึดหรือตรวจค้น รัฐที่ตั้งกงสุลจะต้องอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของกงสุลในการติดต่อส่งข่าวและในการสัญจรของเจ้าหน้าที่กงสุล นอกจากนั้นที่ทำการกงสุลมีสิทธิชักธงและติดตราของรัฐที่ส่งกงสุล

สำหรับการยกเว้นไม่อยู่ใต้อำนาจของศาล จารีตประเพณี และสนธิสัญญาระหว่างรัฐเกี่ยวกับกงสุลยอมให้สิทธิกงสุลไม่อยู่ใต้อำนาจของรัฐที่ตนไปประจำเฉพาะในกรณีที่ทำตามหน้าที่ของกงสุลเท่านั้น มาตรา 43 ของอนุสัญญากรุงเวียนนา กำหนดว่าข้าราชการกงสุลและพนักงานกงสุลไม่อยู่ใต้อำนาจของรัฐที่ตนไปประจำ เฉพาะกิจการที่กระทำในหน้าที่ของกงสุล กงสุลยังต้องรับผิดชอบกรณีที่มีความผิดที่ก่อขึ้นมิได้เกิดจากการกระทำตามหน้าที่ เช่น อุบัติเหตุรถยนต์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ไปพักผ่อน สำหรับความผิดทางแพ่ง ถ้าไม่ได้กระทำในฐานะของรัฐผู้ส่งแล้ว กงสุลก็ไม่ได้รับการยกเว้นอำนาจศาล เช่น เป็นลูกหนี้ การได้รับความคุ้มครองไม่ทำให้กงสุลพ้นจากการ

ถูกลงโทษซึ่งอาจจะเป็นโดยรัฐผู้ส่งกงสุลเป็นผู้ลงโทษหรืออาจจะถูกรัฐที่ตน
ประจำถอน L'exequatur ได้ นอกจากนี้ข้าราชการกงสุลและครอบครัวได้รับ
ยกเว้นภาษีเงินได้ ที่ทำการกงสุลไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือน สิทธิในการยกเว้น
ภาษีเงินได้ อนุสัญญากรุงเวียนนาขยายไปถึงกงสุลกิตติมศักดิ์ด้วย (มาตรา 66)
เว้นแต่ข้าราชการกงสุลเป็นบุคคลในสัญชาติของรัฐที่ประจำหรือมีถิ่นที่อยู่ถาวร
ในรัฐนั้น

ตำแหน่งกงสุลสิ้นสุดลงเมื่อ

1. ตาย
2. ถอน L'exequatur
3. ถูกรัฐบาลที่ส่งเรียกตัวกลับ
4. เกิดสงครามระหว่างรัฐทั้งสอง
5. ยกเลิกเขตกงสุล
6. รัฐที่ส่งหรือที่กงสุลประจำสิ้นสภาพความเป็นรัฐ